

A munkaerő-felmérés módszertani leírása

Bevezetés

A Központi Statisztikai Hivatal a magánháztartásokban élők gazdasági aktivitásának – foglalkoztatottságának és munkanélküliségének – vizsgálatára 1992-ben vezette be a magánháztartásokra kiterjedő reprezentatív felvételt, a munkaerő-felmérést. A felvétel elsődleges célja, információgyűjtés a 15–74 éves személyek gazdasági aktivitásáról, a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) által kialakított kategóriák szerint. A felvétel egyben a tagországok részére kötelező uniós felvétel (a jelenleg hatályos alaprendelet száma: 577/98 CR).

A munkaerő-felmérés megfigyelési köre a magyarországi nem intézményi háztartások, illetve az abban élő személyek, akkor is, ha magyarországi háztartásukból külföldi telephelyre járnak dolgozni.

Számbavételi kategóriák, számított mutatók

A munkaerő-felmérés a vizsgált népességet a vonatkozási héten végzett tevékenységük alapján a következő két főcsoportba sorolja:

- gazdaságilag aktívak és
- gazdaságilag nem aktívak (inaktívak).

A gazdaságilag aktív kategória (rendelkezésre álló munkaerő) magában foglalja mindazon személyeket, akik a megfigyelés hetében a munkaerőpiacon foglalkoztatottként vagy munkanélküliként jelen vannak.

A felvételben használt fogalmak az ILO ajánlásait követik. Ennek megfelelően tartalmuk a következő:

Foglalkoztatottnak tekintendő az, aki a vonatkozási héten¹, (a hetet hétfőtől vasárnapig számítva) legalább 1 óra, jövedelmet biztosító munkát végzett, vagy munkájától csak átmenetileg, meghatározott okból (pl. szabadság, betegség stb.) volt távol.

Jövedelmet biztosító munkának számít minden olyan tevékenység, amely pénzjövedelmet eredményez, vagy természetbeni juttatást biztosít, ideértve azt is – amelyet egy később realizálható jövedelem érdekében végzett az érintett. Ugyancsak idetartozik – segítő családtagként – a háztartáshoz tartozó gazdaság, vállalkozás jövedelmének növelése érdekében végzett munka. A felvétel nem tekinti jövedelmet biztosító munkának az önként, ingyenesen, más háztartásnak, vagy intézménynek nyújtott bármilyen segítséget (társadalmi munka, ún. kalákamunka stb.), a saját ház, vagy lakás építése, felújítása, javítása céljából, illetve a tanulmányhoz kötött szakmai gyakorlat keretében végzett munkát (amennyiben azért nem jár semmilyen díjazás), illetve a háztartásban a ház körül végzett munkát, beleértve a kerti munkákat is. A háztáji gazdaságban végzett munka csak akkor tekinthető jövedelemszerzőnek, ha annak eredménye számottevően piacra és nem saját fogyasztásra kerül.

Munkanélkülinek tekintendő az a személy, akire a következő kritériumok egyidejűleg teljesülnek:

- az adott héten nem dolgozott, és nincs olyan munkája, amelytől átmenetileg távol volt,
- aktívan keresett munkát a kikérdezést megelőző négy hét folyamán,
- rendelkezésre áll, azaz két héten belül munkába tudna állni, ha találna megfelelő állást.

A munkanélküliek sajátos csoportját alkotják azok, akik ugyan nem dolgoztak a vonatkozási héten, de már találtak munkát, ahol 90 napon (2002-ig 30 napon) belül dolgozni kezdenek. Esetükben a hármas kritérium teljesülése nem követelmény.

Aktív munkakeresésnek tekintendő, ha valaki állami vagy magán-munkaközvetítőn keresztül érdeklődött állás után, közvetlenül keresett meg munkáltatókat, hirdetést olvasott, adott fel, hirdetésre válaszolt, rokonoknál, ismerősöknél érdeklődött, tesztet írt, vizsgát tett, vagy meghallgatáson volt, illetve vállalkozásának elindításával kapcsolatos ügyeit intézte.

Gazdaságilag aktívak azok, akik foglalkoztatottak, vagy munkanélküliként jelen vannak a munkaerőpiacon.

¹ 2002 előtt a hónap 12. napját magában foglaló hét, 2003 és 2005 között a hónap 7. napját magában foglaló hét, vagy az azt követő két hét egyike volt a vonatkozási hét, míg 2006-tól minden hét egyben vonatkozási hét is (referenciahét).

Gazdaságilag nem aktívak azok, akik a vonatkozási héten nem dolgoztak, illetve nem volt rendszeres, jövedelmet biztosító munkájuk, és nem is kerestek munkát, vagy kerestek, de nem tudtak volna munkába állni. Ide tartoznak – többek között – a passzív munkanélküliek, akik szeretnének ugyan munkát, de kedvezőtlennek ítélve elhelyezkedési esélyeiket, meg sem kísérlik az álláskeresést.

Potenciális munkaerő-tartaléknak tekintendők az ILO-munkanélküliek (lásd fentebb) mellett mindazon inaktív személyek, akiknél – az ILO-munkanélküliségre vonatkozó hármasszám definíciójából – vagy az aktív munkakeresés, vagy a két héten belüli rendelkezésre állás kritériuma nem teljesül. További tartaléknak számítanak az alulfoglalkoztatottak, vagyis azok, akik teljes munkaidős állás hiányában kényszerülnek részmunkaidőben dolgozni.

Foglalkoztatási arány: a foglalkoztatottak aránya az adott korcsoporton belül (leggyakrabban a 15–64 évesekre számítják).

Munkanélküliségi ráta: a munkanélküliek aránya a megfelelő korcsoportba tartozó gazdaságilag aktív népességben belül.

Aktivitási arány: a gazdaságilag aktívaknak a megfelelő korcsoportba tartozó népességhez viszonyított aránya.

A munkaerő-felmérés mintája, az adatok teljeskörűsítése, hibaszámítás

A munkaerő-felmérés mintája többlépcsős, rétegzett minta, amely kialakításánál a rétegzett ismérvek a következők voltak: földrajzi egységek, települések nagysága szerinti kategóriák, lakóövezetek. Ez utóbbiak a mintában a következő aggregátumok formájában jelennek meg: bel-, egyéb bel-, külterületek. A mintában alkalmazott egyszerű rotációs eljárás szerint bármely háztartás, amely valamilyen időpontban belép a mintába, hat egymást követő negyedévben szolgáltat adatokat, majd végleg elhagyja azt. A munkaerő-felmérés negyedéves mintája háromhavi részmintát tartalmaz. A felvétel a mintába került lakásokban élő, valamennyi háztartás összes tagjáról gyűjt demográfiai-társadalmi alap-, valamint a 15–74 év közötti személyekről gazdasági aktivitásukra vonatkozó információkat. 1998 óta a mintába kijelölt címek száma negyedévente mintegy 38 ezer.

A munkaerő-felmérés adatainak teljeskörűsítése havonta, speciális **népességszám-továbbszámítási modellel** történik. Az egyes népességcsoportok létszáma a munkaerő-felmérés mintájából a mintában megfigyelt értékek megfelelő súllyal történő szorzása és összegezése után számítható. A teljeskörűsítéséhez szükséges súlyok, illetve felszorozó tényezők meghatározása két lépésben történik. Először a minta 275 rétegére vonatkozóan készülnek el az elsődleges súlyok, majd korrekciós eljárás során – amire a meghiusulások torzító hatásának mérsékelése miatt van szükség – az ún. korrigált súlyok.

A korrekciós eljárásban kulcsfontosságú szerepet játszanak a továbbszámított népesség- és lakásszámok.

Az adatok szezonális kiigazítása idősoronként külön-külön, a TRAMO/SEATS számítástechnikai programcsomag segítségével történik. A mintavételi hiba számítása során figyelembevételre kerül a mintavételi terv hatásán túl a súlyozás szórásra gyakorolt hatása is. Az adatokhoz tartozó mintavételi hiba a foglalkoztatottak és a munkanélküliek létszám-kategóriájához rendelve, táblázatos formában kerül megadásra (áttekintő táblázat). A mutatók és a mintavételi hiba kapcsolata nem függvényyszerű, mert egy becslés adat értéke általában nem határozza meg a hozzátartozó mintavételi hibát, de az általánosított varianciafüggvények segítségével modellezhető. Az áttekintő táblázatokban szereplő mintavételi hiba becslése regressziós modellel történt.

Áttekintő táblázat a foglalkoztatottak létszámához* tartozó negyedéves mintavételi hiba alakulásáról, 95%-os megbízhatósági szinten, 2018

Létszámadat, fő	Mintavételi hiba, ± fő	Létszámadat,	Mintavételi hiba, ± fő
5000	1979	1000000	25128
10000	2759	1100000	26092
15000	3357	1200000	26965
20000	3861	1300000	27755
30000	4707	1400000	28467
40000	5419	1500000	29108
50000	6047	1600000	29680
60000	6613	1700000	30187
70000	7134	1800000	30631
80000	7618	1900000	31016
90000	8073	2000000	31343
100000	8502	2100000	31615
125000	9487	2200000	31832
150000	10375	2300000	31997
175000	11188	2400000	32110
200000	11943	2500000	32173
225000	12648	2600000	32188
250000	13313	2700000	32154
275000	13942	2800000	32073
300000	14540	2900000	31945
325000	15111	3000000	31772
350000	15657	3100000	31554
375000	16181	3200000	31292
400000	16685	3300000	30985
425000	17171	3400000	30636
450000	17639	3500000	30243
475000	18092	3600000	29808
500000	18529	3700000	29331
600000	20151	3800000	28813
700000	21596	4000000	27653
800000	22894	4250000	25976
900000	24066	4500000	24050

*Azokban az esetekben, amikor a létszámadat 5000-nél kisebb, a becslések relatív mintavételi hibája 95%-os megbízhatósági szinten általában 40% feletti.

A munkaerő-felvétel 2018. évi felvétele alapján.

Áttekintő táblázat a munkanélküliek létszámához* tartozó negyedéves mintavételi hiba alakulásáról, 95%-os megbízhatósági szinten, 2018

Létszámadat, fő	Mintavételi hiba, ± fő	Létszámadat, fő	Mintavételi hiba, ± fő
4000	1507	50000	5825
5000	1712	55000	6120
6000	1897	60000	6403
7000	2066	65000	6677
8000	2224	70000	6942
9000	2371	75000	7199
10000	2510	80000	7450
12000	2769	85000	7695
14000	3005	90000	7936
16000	3225	95000	8171
18000	3431	100000	8403
20000	3625	105000	8632
22000	3810	110000	8858
24000	3987	115000	9080
26000	4156	120000	9301
28000	4318	125000	9519
30000	4475	130000	9736
32000	4626	135000	9951
34000	4774	140000	10164
36000	4916	145000	10377
38000	5055	150000	10588
40000	5191	155000	10798
42000	5323	160000	11008
44000	5453	165000	11217
46000	5579	170000	11426
48000	5703	175000	11634

*Azokban az esetekben, amikor a létszámadat 4000-nél kisebb, a becslések relatív mintavételi hibája 95%-os megbízhatósági szinten általában-30% feletti.

A munkaerő-felvétel 2018. évi felvétele alapján.

Egyéb, a felvétellel kapcsolatos fontosabb tudnivalók

- A mintába bevont települések köre 1998-ban megváltozott, a felvételbe bevont háztartások száma jelentősen bővült, így az idősorban kisebb, de a főbb tendenciákat nem befolyásoló törés van. A 2001. évi népszámlálás alapján 1998-ig történt meg az idősor visszadolgozása.
- A 2011 évi népszámlálás alapján a súlyok újraszámítása 2006-ig visszamenőlegesen megtörtént.
- A közölt abszolút számok kerekítése elektronikusan – egyedi korrekció nélkül – történt, ezért a részadatok összege nem mindig egyezik meg az összesített adatok (megjelenített) kerekített értékeivel.
- A munkáltatók gazdasági tevékenységének osztályozása 2007-ig a TEÁOR'03, 2008-ban eszerint és a TEÁOR'08 szerint történt, 2009-től pedig már csak a TEÁOR'08 szerinti adatok publikáljuk őket.
- A foglalkozások besorolásához a felvétel 2010-ig a FEOR-93, 2011-től a FEOR-08 foglalkozási nomenklatúrát használta.
- 2012 novemberétől az összeírás lappal történik.

Publikálási rend

A munkaerő-felmérés eredményeit a KSH havonta, a Foglalkoztatottság és a Munkanélküliség című gyorstájékoztatókban teszi közzé, a tárgyhót követő 25–31-e között, ami ún. gördülő negyedéves – utolsó három hónap átlagára – vonatkozó adatokat közöl. A negyedéves és az éves adatokat a Stadat-táblákban és – statisztikai tükörként – a Munkaerőpiaci folyamatok címet viselő kiadványsorozatban adjuk közzé.

Kiegészítő felvételek

A munkaerő-felméréshez a negyedévek döntő többségében – egy adott munkaerőpiaci jelenségre fókuszáló – kiegészítő felvétel (*ad hoc modul*) is kapcsolódik. A II. negyedéves kiegészítő felvételek programját, illetve az egyes felvételek kötelező kérdéseinek körét — az alapfelvételéhez hasonlóan – uniós rendeletek rögzítik.

Áttérés a 2011. évi népszámlálás szerinti új sarokszámokra

A munkaerő-felmérés adatainak teljeskörűsítése nem, korcsoport és bizonyos településkategóriák szerint bontott népességszámokra történik, ahol a felhasznált népességszám a népszámlálási adatokból kiinduló, a továbbvezetett népességszámokkal korrigált modelladat. A munkaerő-felmérési adatok teljeskörűsítése 2014 novemberéig a 2001. évi népszámlálás alapján továbbvezetett népességszámra, 2014 decemberétől pedig a 2011. évi népszámlálás alapján továbbvezetett népességszámra történt, az adatok visszamenőleges korrekciója mellett.

Jóllehet a 2001. évi népszámlálás alapján továbbvezetett népességszám és a 2011. évi népszámlálás eredménye közötti eltérés összességében mindössze 5 ezrelék, a korcsoporti struktúrában jelentősebb különbségek mutatkoztak. A továbbvezetéshez képest a 2011. évi népszámlálás kevesebb fiatal és fiatal középkorút talált, amely korcsoportok a munkaerőpiacon a legaktívabbak, és a munkaerőpiaci migrációban is leginkább érintettek. Ugyanakkor az 55 év feletti korcsoportjában, (ahol egyébként a foglalkoztatási ráta jóval alacsonyabb), többlet mutatkozott a továbbvezetéshez képest.

A fenti különbség értelemszerűen leképeződik a munkaerő-felmérés főszámaiban: a mintavételi hibát némileg meghaladó különbséget eredményezve a foglalkoztatottak számában. A munkanélküliségi adatokban mutatkozó különbség ugyanakkor nem számottevő.

A 2011. évi népszámláláson alapuló korrekcióban érintett utolsó időszak a 2006. év, az ennél korábbi időszakra vonatkozó adatok nem módosulnak. 2014 IV. negyedévével pedig csak a 2011. évi népszámlálás alapján továbbvezetett népességszámra történik a felszorzás.